

Fokus Ryssland

Imperiebyggaren

Vladimir Putin är varken galen eller särskilt nyckfull. Hans plan för Ryssland vilar på en tanketradition med hundraåriga anor. ▶

Av: **Bengt Jangfeldt**

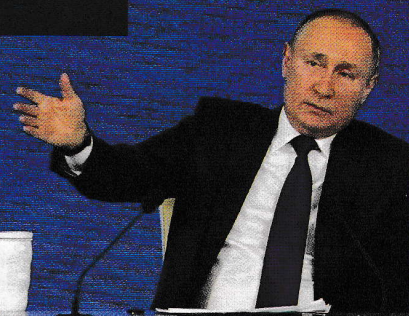

FOTO: ALEXANDER ZEMLIANICHENKO/AP

världsfrånvändhet, egenskaper som inte uppmuntrar till självständigt tänkande.

Om Ryssland ville uppnå frihet och välstånd måste man enligt Tjaadajev bryta med dessa traditioner och anamma Västeuropas värderingar. För denna åsikt straffades han hårt; förklarades otillräckelig och fick aldrig mera publicera någonting.

* * *

Den stat Tjaadajev utmanade var ett enväldigt kejsardöme, i dess moderna form skapat av Peter den store drygt hundra år tidigare. Peter är en gigant i rysk historia och synen på honom och hans gärning var en vattendelare i diskussionerna om Rysslands nationella identitet som följde på publiceringen av Tjaadajevs essä.

Förklaringen till Peter den stores centrala ställning är det reformarbete som genomfördes under hans regeringstid. Ryssland släpade efter Västeuropa på så gott som alla områden: ekonomisk utveckling, krigskonst, administration, teknik, kultur. Det som fick den ryska staten att aktivera kontakterna med Väst var (som så ofta i historien) behovet av att modernisera krigsmakten. Utländska specialister inbjöds därför till Ryssland och landets isolering bröts gradvis. Genom umgänget med dessa kom Peter snart till insikt om att Ryssland måste reformeras i grunden.

Reformerna innebar djupgående ingrepp i såväl stat som samhälle. Statsförvaltningen förnyades, liksom rättsväsendet. Gymnasier och akademier inrät-

»Det finns bara en sanning, och bara ett enda folk kan äga en sann Gud ... Det enda gudsbärande folket är det ryska.«

Fjodor Dostojevskij, författare (1821–1881)

Den ryske presidentens syn på omvärlden och hotfulla uttalanden upplevs av de flesta icke-ryssar som främmande – till och med absurda. Varifrån kommer detta förakt för Väst? Vad vill Ryssland? Vad är Ryssland?

Svaret finns i den ryska historien, i idéer om den nationella identiteten som formulerades av filosofer och författare i mitten av 1800-talet. Den mest brännande frågan på den intellektuella dagordningen var vid denna tid just Rysslands förhållande till Europa och europeiska värderingar. Diskussionen fördes i decennier och ledde till en djup splittring mellan dem som såg Rysslands enda framkomliga väg i ett närmande till Väst och dem som betonade landets historiska särart. Denna splittring klyver också dagens ryska samhälle.

Rysslands historia präglas av ständiga pendlingar mellan stagnation och uppbrott, förtryck och töväder, censur och öppenhet, reformer och kontrareformer. Det gör att vissa frågeställningar och idéer aktualiseras på nytt med mer eller mindre jämna mellanrum. En sådan idé är att landet utgör en egen, särartad civilisation som skiljer sig från den västerländska och är moraliskt överlägsen denna.

»Den ryska idén« kallades den av författaren Fjodor Dostojevskij, som uttryckte den så här: »Det finns bara en sanning, och bara ett enda folk kan äga en sann Gud... Det enda gudsbärande folket är det ryska.« Nikolaj Berdjajev, den ryska filosof som tänkt mest och djupast i denna fråga, sammanfattade motsättningen mellan Ryssland och Väst på följande sätt:

»Det ryska folket är ett i högsta grad polariserat folk, en förening av motsatser. [...] Det är ett folk som framkallar oro hos folken i Väst. [...] Det motsägelsefulla och sammansatta i den ryska själen kan bero på att i Ryssland kolliderar och växelverkar två av världshistoriens flöden – Öst och Väst.«

Den som inledde diskussionen om Rysslands ställning bland folken var Pjotr Tjaadajev, »den förste ryske filosofen«, som 1836 publicerade en essä där han beskrev Ryssland som ett land som stod utanför den universella historiska gemenskapen: »Vi har aldrig hört till någon av mänsklighetens stora familjer, varken till Väst eller till Öst, vi saknar traditioner från båda.« Enligt Tjaadajev var det den ortodoxa kyrkan (arvtagare till den östromerska, bysantinska) som bar den största skulden till detta.

När Bysans föll åt turkarna 1453 blev Moskvariket den ortodoxa kyrkans centrum. Gudstjänsterna hölls på kyrkslaviska, inte på latin som i Väst. De språkliga kanaler som förband Västeuropa med antiken och renässansen – grekiskan och latinet – var i Ryssland således stängda för såväl prästerskap som menighet. Till skillnad från västkyrkan predikade den grekisk-ortodoxa underdånighet, fromhet, asketism och

Rysslands historia präglas av ständiga pendlingar mellan stagnation och uppbrott, förtryck och töväder, censur och öppenhet, reformer och kontrareformer.

Enväldiga. Peter den store (regeringstid 1682–1725), Katarina II (1762–1796) och Alexander I (1801–1825).

tades och ryska adelsungdomar skickades utomlands för studier. En örlogsflotta och en stående armé skapades. Den ortodoxa kyrkan underställdes staten och ryssarna förbjöds att bära skägg (en enorm utmaning mot kyrkan där skägg ansågs gudfruktigt).

Peters viktigaste nymodighet var tveklöst grundandet av en ny huvudstad vid Nevans mynning, ett område som hade kontrollerats av Sverige i nästan hundra år när tsarens styrkor intog det 1703. Ett decennium senare utropades Sankt Petersburg till Rysslands nya huvudstad, vilket innebar en utmaning mot Moskva med dess urgamla traditioner. Bland prästerskapet sågs staden som en antites till Moskva, flytten betraktades som en hädelse och Peter beskylldes för att vara Antikrist.

Moskva förpassades emellertid inte till historien: i stället hade Ryssland två huvudstäder. Sankt Petersburg representerade det nya medan Moskva förblev sinnebild för det ursprungliga, »äkta« Ryssland. Motsatsförhållandet mellan Sankt Petersburg och Moskva löper som en röd tråd genom den ryska historien och speglar den dualism i det ryska medvetandet som genererades av Peters reformer.

* * *

Fröna till en rysk upplysningstid såddes av Peter, men det tog flera decennier innan de sköt ax. Det är först med Katarina II:s regering 1762–96 som man kan tala om en rysk upplysning. Ett av hennes projekt var en konstitution. Förslaget byggde

»**Vi har aldrig hört till någon av mänsklighetens stora familjer, varken till Väst eller till Öst, vi saknar traditioner från båda.**«

Pjotr Tjaadajev, »den förste ryske filosofen« 1836.

på de franska upplysningsfilosoferna och de flesta artiklarna var ordagrant hämtade från deras verk.

Katarina lovade att göra Ryssland till en rättsstat. Men där de franska filosoferna förespråkade en konstitutionell monarki, var monarken i Katarinas konstitutionsutkast suverän. Detta motiverades med landets storlek; ett stort territorium förutsätter en absolut makt: »Varje annat styre vore för Ryssland icke blott skadligt utan fördärvbringande.«

Och med konstaterandet att Ryssland måste vara ett envælde, styrt av en suverän monark, upphävdes i princip alla andra artiklar i förslagstexten. Någon konstitution blev heller aldrig skriven och så snart samhällets grunder hotades på allvar – av ett stort bondeuppror och, framför allt, av franska revolutionens idéer – övergav Katarina sina upplysningsambitioner.

* * *

Politiskt och socialt var Ryssland därför nästan lika underutvecklat när kejsarinnan dog som när hon tillträdde. Behovet av samhällsförändringar var dock stort och reformarbetet fortsatte under Katarinas sonson Alexander I, som initierade ett eget grundlagsprojekt. Men också detta arbete kom av sig. Idéerna förverkligades inte, men konstitutionsarbetet väckte ändå starkt motstånd i konservativa kretsar. »Vi har blivit världsmedborgare men i viss mening upphört att vara ryssar«, klagade historikern och författaren Nikolaj Karamzin. »Utlänningar har tagit över undervisningen, hovet har glömt ▶

► det ryska språket« (vilket stämde, kejsaren talade bättre franska än ryska). Ryssland ska, menade Karamzin, inte styras av institutioner och konstitutioner som i Väst utan av en suverän härskare, vars »heliga person är en avbild av fosterlandet«. Alla missförhållanden skyllades på Peter den store.

Segern över Napoleon innebar för Alexander en enastående triumf, som han utnyttjade till att säkra Rysslands geopolitiska ställning. Vid fredsförhandlingarna i Wien 1814–1815 stadfästes »legitimitetsprincipen«, det vill säga att furstehus och gränser i möjligaste mån skulle återställas till tillståndet som gällde före franska revolutionen. Dessutom bildades »Den heliga alliansen«, mellan Ryssland, Österrike och Preussen (senare anslöt sig fler länder). Den var ett konservativt förbund som syftade till ett kollektivt säkerhetssystem för Europa. Dess viktigaste uppgift var att garantera nationsgränserna som bestämts under Wienkongressen. För att förhindra revolutioner gavs länderna rätt att lägga sig i varandras inre angelägenheter och slå ner alla försök att rubba den bestående ordningen. Vilket också skedde.

* * *

Den 13 december 1825 utropades Nikolaj I till kejsare. Följande dag vägrade tre tusen soldater ledda av ett trettiotal officerare att svära honom trohet och krävde i stället att landet skulle omvandlas till en konstitutionell monarki. Kuppmakarna mejades ner med artillerield. Protesten, som fått namnet Dekabristrevolten (efter det ryska ordet för december, dekabr'), leddes av unga officerare ur rikets översta samhällsskikt. Tankarna som inspirerat dem hade de fått under Napoleonkrigen, då de kommit i kontakt med samhällen baserade på helt andra principer än det ryska.

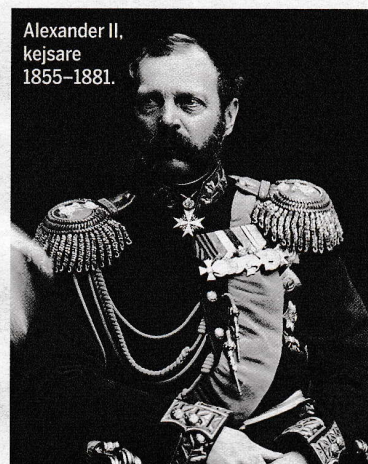
Att revolten var inspirerad av västeuropeiska idéer var uppenbart för Nikolaj. Samtidigt kunde han inte blunda för de inrikespolitiska problem som hade fått revoltörerna att riskera sina liv. Drygt 80 procent av landets befolkning på 52 miljoner var bundna som liv-egna till privata godsägare eller till staten. Nikolaj vågade inte utmana godsägarklassen och livegenskapen blev kvar. Hans allt överskuggande ambition var att säkra den politiska och sociala stabiliteten.

Om Dekabristrevolten var den första varningssignalen, innebar Parisrevolutionen och det polska upproret 1830 nya bekräftelser på upplysningstänkandets fördärvbringande inflytande. Upproret i Polen (som ingick i det ryska imperiet) slogs ner med brutalt våld, universiteten stängdes och tusentals polacker förvisades till Sibirien eller tvingades i exil. Åren 1848–49 drabbades Europa av nya frihetsrevolter och i maj 1849 krossade en 200 000-hövdad rysk armé tillsammans med 100 000 österrikiska soldater en resning i Ungern.

Nikolajs politik ledde till starkt ryssfientliga stämningar runt om i Europa. Samtidigt vidtog kejsaren

Nikolaj I,
kejsare
1825–1855.

Alexander II,
kejsare
1855–1881.

Under Nikolaj utarbetades en statsideologi som sammanfattades i triaden »ortodoxi, autokrati, folk.«

åtgärder för att isolera Ryssland från omvärlden. Det blev praktiskt taget omöjligt för utlänningar att besöka Ryssland eller för ryssar att resa utomlands och den ideologiska kontrollen över universiteten stärktes.

* * *

Mot bakgrund av »de religiösa och civila institutionernas förfall i Europa, den stora spridningen av destruktiva tankar och de beklagliga företeelser som omger oss från alla håll« utarbetades under Nikolaj I en statsideologi som av hans folkbildningsminister sammanfattades i triaden »ortodoxi, autokrati, folk« – »de sant ryska samhällsbevarande principer [...] som är vår sista räddningslina och en borgen för vårt fäderneslands styrka och storhet«. Det var Rysslands svar på franska revolutionens paroll »frihet, jämlikhet, broderskap«.

Att *ortodoxin* nämndes först var ingen tillfällighet. I rysk historia har kyrkan som framgått alltid intagit en dominerande ställning och predikat självförnekelse och underkastelse under Gud och den politiska makten.

Triadens andra led, *autokrati*, utgör »huvudbetingelsen för Rysslands politiska liv«. Självhärskardömet är den grund på vilken »den ryska kolossen vilar [...] för sin storhet«. Självhärskaren är Guds företrädare på jorden och folket fogliga undersåtar till en tsar som likt en familjefar bara har folkets bästa för ögonen.

Det tredje ledet, *folk*, (eller folklighet, *narodnost*), är baserat på den tyska romantikens idéer om nation och nationsanda, om nationell självkänsla, egenart och patriotism, om seder och traditioner. I grunden ligger tanken att Ryssland präglas av ett speciellt förbund mellan folk och överhet. Den ryska nationen är

en folklig gemenskap förenad av en gränslös tillgivenhet mot kyrkan och mot tsaren som den yttersta garanten för dess välstånd.

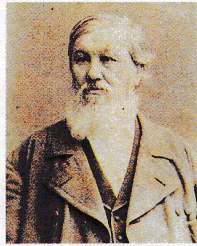
Publiceringen av Tjaadajevs essä 1836 väckte det intellektuella Ryssland till insikt om behovet av att definiera landets nationella identitet. Frågeställningen kom att dominera det intellektuella samtalet under de närmaste decennierna, en debatt präglad av motsättningarna mellan »slavofiler« och »zapadniker« (»västvännar«). De senare kallades ibland också »européer«.

För slavofilerna var den viktigaste frågan Rysslands historiska särart och landets förhållande till Väst. För dem var Ryssland alltid »vi« och Väst alltid »dom«. Och »dom« var, som historikern Nicholas Riasanovsky formulerat det, »skyldiga till all världens synder«. »Européerna« såg tvärtom Rysslands enda möjlighet till utveckling och framåtskridande i anammandet av västeuropeiska idéer och institutioner. För dem fanns det ingen särskild rysk väg, bara olika sätt att vara europeisk på.

Förekomsten av intellektuella som förfäktade västerländska idéer (»utländska agenter«, för att använda ett modernt uttryck) medförde enligt slavofilerna att Ryssland hade två fiender: en yttre och en inre. Tsar Peter hade satt stopp för Rysslands organiska utveckling och förvandlat det till ett bihang till Västeuropa. Hans idéer fördes nu vidare av de inhemska »européerna«. Före Peter hade Ryssland levt i harmoni, lyckligt fritt från klasskillnader, demokrati, upplysning, med mera – företeelser som fördärvat folken i Väst.

Det är lätt att ironisera över slavofilernas historiesyn och allmänna konservatism liksom över deras ofta bisarra idéer. Men det var deras skrifter som gav upphov till diskussionen om det som brukar kallas »Rysslands nationella idé« eller »den ryska idén« – tanken att Ryssland och Väst är antipoder, att Rysslands historiska väg är speciell, att landet utgör en civilisation väsensskild från – och överlägsen – den västeuropeiska. Det vill säga just det som denna artikel handlar om.

Under den västorienterade Alexander II:s regeringstid, då livegenskapen avskaffades, hamnade slavofilernas idéer efter hand i skymundan. Men det fanns tänkare som spanns vidare på dem. En var Nikolaj Danilevskij, som av dagens ryska nationalister hyllas som en lysande förebild. För honom var målet en stark rysk stat och en slavisk federation under rysk överhöghet. Förhållandet mellan stater och nationer måste av nödvändighet baseras på egenintresse: »I fråga om politik kan det inte finnas någon annan regel än öga för öga, tand för tand – att mäta andra med samma måttstock som de mäter oss.«

»I fråga om politik kan det inte finnas någon annan regel än öga för öga, tand för tand – att mäta andra med samma måttstock som de mäter oss.«

Nikolaj Danilevskij, (1822–1885) rysk tänkare och förebild för dagens nationalister.

Hos Danilevskij utvecklas historien som separata, slutna kulturhistoriska typer. Utveckling och framsteg kan bara ske *inom* varje civilisation. Det är därför ingen idé att försöka formulera teorier som omfattar hela mänskligheten – i synnerhet som dessa bygger på den falska uppfattningen att människans historia är identisk med Västeuropas.

Danilevskij urskiljer tio civilisationstyper, från den egyptiska till den germano-romanska. Nio tillhör det förflutna och den tionde – den germano-romanska – är på god väg att sälla sig till dessa. Den västerländska civilisationen har genomgått flera storhetstider, men flera omständigheter har bidragit till att förgöra den, däribland upproren 1848 och Pariskommunen 1870–71.

Ryssland tillhör inte den germano-romanska civilisationstypen, är inte en del av Europa – mellan Ryssland och Europa finns ingen interaktion. »Ryssland [kan] bara erövra en plats i historien som är värdig henne och de slaviska folken genom att bli ledare för ett självständigt politiskt system av stater och fungera som motvikt till Europa i alla dess yttringar.« Ryssland bör därför vända blicken från Europa, erövra Konstantinopel, befria sina slaviska bröder i andra länder och upprätta den elfte civilisationstypen.

Så långt Danilevskij. Till samma tankefigur som hans tes om bristen på interaktion mellan Ryssland och Europa hör den av slavofiler omhuldade övertygelsen att Ryssland i grunden är omöjligt att förstå för en utlänning. »Vi äger alla folks geni och dessutom det ryska geniet, vi kan alltså förstå er medan ni aldrig kan förstå oss«, hävdade Dostojevskij, som gjorde ilska utfall mot det döende Europa med dess »parlament, banker, judar« och brännmärkte västorienterade rysar som Rysslands fiender.

Från anklagelsen för bristande förståelse och respekt var steget inte långt till uppfattningen att länderna i Europa gaddade ihop sig mot Ryssland. Ett exempel var Krimkriget 1853–56. Författaren Ivan Aksakov förutspådde därför en framtid med ett Europa delat i två läger: å ena sidan Ryssland och alla orto-

Alla mot en. Krimkriget (1853–56) spädde på uppfattningen att Europas länder gaddade ihop sig mot Ryssland.

- doxa, slaviska stammar, å den andra »hela det protestantiska, katolska och till och med mohammedanska och judiska Europa«. Ryssland måste därför bemöda sig om att »stärka det egna slavisk-ortodoxa lägret«. Känns tanken bekant?

* * *

Det ryska självhärskardömet trädde in i det tjugonde seklet intakt, men var hårt ansatt från såväl socialistiskt som liberalt håll. Den socialistiska rörelsen i Ryssland splittrades under 1900-talets första år i en reformistisk, socialdemokratisk flygel – mensjevikerna – som menade att Ryssland måste utveckla en borgarklass innan övergången till socialismen kunde ske. Bolsjevikerna var däremot övertygade om att man kunde hoppa över den borgerliga fasen i den historiska utvecklingen och gå direkt till socialismen. Mensjevikerna omfattade således ett »uropeiskt« tänkande medan bolsjevikerna delade synen på Rysslands historiska särart med slavofilerna.

Revolutionen 1917 innebar en seger för uppfattningen att Ryssland har en egen historisk väg att gå; härav Stalins ord om »socialism i ett land«. I och med att landet införde ett samhällssystem som var politiskt och ekonomiskt väsensskilt från omvärldens kompletterades den traditionella motsättningen mellan det andliga Ryssland och det borgerliga, materialistiska, individualistiska, »ruttna« Västeuropa nu med en rent ideologisk dimension: den antagonistiska motsättningen mellan socialism och kapitalism. Även om bolsjevikerna aldrig skulle erkänna släktskapet, innebar proklamerandet av Ryssland som en socialistisk arbetarstat i själva verket ett förverkligande av Danilevskijs elfte civilisationstyp, den som var tänkt att efterträda den borgerliga germano-romanska.

* * *

Eftersom kommunismen enligt marxismen utgör historiens slutfas innebar införandet av det nya samhällssystemet att de filosofiska frågor som så länge plågat den ryska själen ansågs lösta. De avfördes därför från dagordningen och plockades i stället upp av ryska intellektuella i emigrationen. Fördrivna från sitt hemland kände de ett starkt behov av att förstå Rysslands historiska väg och plats i historien, i synnerhet efter förlusten av det ryska imperiet i världskrigets kölvatten. En av dessa var Nikolaj Trubetskoj, en genialisk språkvetare och etnolog.

År 1920 publicerade Trubetskoj en pamflett där han likt Danilevskij menade att den västerländska civilisationen haft

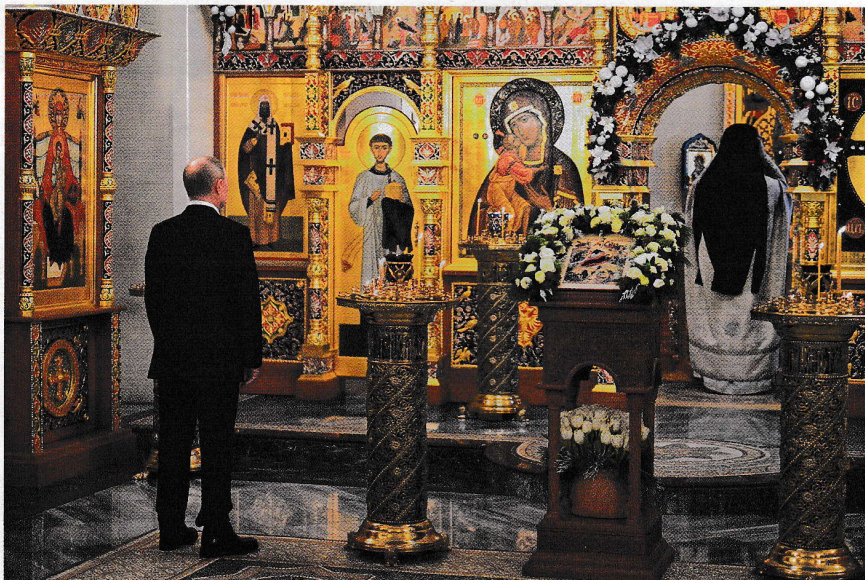
Sovjetunionens upplösning ledde till en minskning av imperiets yta som var ännu mer dramatisk än den som ägde rum efter 1917.

förödande effekter på folk som antingen valt att europeiseras (som Ryssland) eller tvingats till det (som kolonierna). En anpassning till den europeiska kulturen är av ondo, dels därför att det är en individualistisk, materialistisk och konfliktfylld kultur, men huvudsakligen därför att ett folk *inte kan* bli delaktigt i ett annat folks kultur utan att de båda folken uppgår i varandra.

Pamfletten innebar startskottet för en politisk-filosofisk rörelse bland ryska emigranter som fick namnet *eurasianism*. Eurasiaterna delade slavofilernas syn på Rysslands egenart och Europas skadliga inflytande på landet. Men för dem gick skiljelinjen inte mellan Europa och Ryssland utan mellan Asien och Europa å ena sidan och Eurasien å den andra. Eurasien utgjordes av »den ryska världen«, ett område som främst omfattar Ryssland, Ukraina och Vitryssland och enligt några också Kazakstan. Eurasiaterna menade sig här kunna urskilja en specifik civilisationstyp som skiljer sig både från länderna i väster och från länder belägna sydost och söder om den. Det är den civilisationstyp som Putin strävar efter att förverkliga.

Den ryska kulturen är i eurasiaternas världsbild intimt förbunden med ortodoxa kyrkan, precis som hos slavofilerna. Det ideala förhållandet mellan stat/samhälle och individ och mellan individerna sinsemellan är »symfoniskt« (en term med rötterna i Bysans). Individen blir en person bara i förhållande till helheten och ingår i en »kollektiv personlighet«. Det ryska folket är »symfoniskt« till sin natur. Denna syn är diametralt motsatt den västerländska, där individen ses som »en självtillräcklig social atom«.

Eurasiaternas idealstat är *ideokratisk*, det vill säga

Nära band. Den ryska kulturen är i eurasiaternas världsbild intimt förbunden med ortodoxa kyrkan. Här Vladimir Putin vid ortodox julmessa enligt den julianska kalendern.

FOTO: ALEXANDER ZEMLIANICHENKO/AP, ALEXEI NIKOLSKY/AP., FRANCESCA EBEL/AP

Alexander Dugin, nyckelperson för den postsovjettiska nationalismen.

Ett stort hinder vid skapandet av det nya, eurasiatiska Storryssland är enligt Dugin Ukraina, som inte är ett land utan enbart en säkerhetszon.

idébaserad. Bärare av statens »härskande idé« är kyrkan, som speglar de grundläggande andliga värden som alltid präglat Ryssland. Staten och kyrkan befinner sig i symfonisk samklang och överheten i organisk, symfonisk, kontakt med folket. En ideokrati organiserar och styr aktivt alla delar av folkets liv – till skillnad från en demokratisk stat, som är ett resultat av fria val och bara speglar folkets vilja. Det härskande skiktet är en elit som inte erkänner några former av protest eller politisk opposition. Att flera av eurasiaterna kom att hylla Sovjetunionen bör inte överraska.

* * *

Sovjetunionens upplösning ledde till en minskning av imperiets yta som var ännu mer dramatisk än den som ägde rum efter 1917. Som alltid när Ryssland utsatts för yttre hot eller utmanans som civilisation uppstod ett behov av att tolka och försöka förstå de historiska skeendena. Så var fallet efter Krimkriget, efter revolutionen, tsarimperiets kollaps och på 1990-talet, då ett nationalistiskt tankegods som länge var förbjudet väcktes till liv, främst, eurasianismen.

Den postsovjettiska nationalismen har många företrädare men nyckelpersonen är Alexander Dugin, född 1962, som har utnämnt Danilevskij och Trubetskoj till eurasianismens Marx och Engels. Med utgångspunkt hos europeiska geopolitiska tänkare konstruerar Dugin en polär värld där den stora skillinjelinjen går mellan »tellurokratier« (av latinets tellus,

jord) och »thallaso-kratier« (av grekiskans thalassa, hav), det vill säga landmakter och sjömakter. Historiska motsättningspar är Rom och Kartago, Sparta och Aten, Tyskland och England. De typiska landmakterna är bofasta, konservativa, auktoritära, anti-individualistiska, hierarkiska, odemokratiska och kännetecknas inte av företagsamhet och handel. Mot dem står sjömakterna, som präglas av sjöfart och handel, demokratiskt styrelseskick, dynamik, expansion, individualism.

Under det sena 1900-talet var USA den ledande thallasokratin och Sovjetunionen dess tellurokratiska motpart. Efter Sovjets kollaps var Ryssland inte längre en fullvärdig rival. Det ryska/sovjetiska imperiet måste enligt Dugin därför återuppbyggas. För att nå detta mål bör Ryssland inte i första hand gå i krig utan destabilisera fienden. »så geopolitiskt kaos i den amerikanska inrikespolitiken, uppmuntra alla former av separatism och etniska, sociala och rasmässiga konflikter, aktivt stödja alla dissidentrörelser, extremistiska, rasistiska och sekteristiska grupper«. Gas och olja bör också användas som vapen. Likaså bör isolationistiska tendenser i USA uppmuntras. Känns receptet igen?

Ett stort hinder vid skapandet av det nya, eurasiatiska Storryssland är enligt Dugin Ukraina, som inte är ett land utan enbart en säkerhetszon. Ukraina utgör som självständig stat »en enorm fara för hela Eurasien« eftersom landet skär av Ryssland från Svarta havet, vars nordkust är av oerhörd vikt för den ryska geopolitiken. Får »det ukrainska problemet« inte en lösning kan det, menar Dugin, utlösa en väpnad konflikt. Man kan tycka vad man vill om Dugin men det går inte att fränkänna honom en betydande profetisk begåvning.

I utrikespolitiska riktlinjer som den ryska regeringen publicerade 2000 fördömdes »tendensen till skapandet av en unipolär värld under USA:s ekonomiska och militära dominans«. Rysslands styrka sades vara dess »geopolitiska läge som största eurasiatiska stat«. Senare har Putin talat sig varm för skapandet av en eurasiatisk union på det postsovjettiska territoriet. Eftersom kyrkan under Putin har ersatt kommunismen som statens symfoniska partner är slavofilernas och eurasianisternas bysantinska ideal på väg att förverkligas. Skäggen har tagit revansch.

Att Putins mål är att återupprätta det ryska imperiet råder inget tvivel om. En bekant som deltog i arbetet på en tv-dokumentär om Putin 2013 berättade för mig hur presidenten när kameran var avstängd upprört klagade på sitt otacksamma folk, som inte nog uppskattade hur han slet för det. Litanian avslutades med en fras som föreföll mig så anmärkningsvärd att jag skrev ner den: *Pora mne vojtj v istoriju* – »Det är dags för mig att gå till historien«.

Ett halvår senare annekterades Krim. ■

Bengt Jangfeldt är författare till boken *Vi och dom – om Ryssland som idé* (Wahlström & Widstrand 2017).